

POVRATAK MAURA*

Kroz polja, na kojima su već vidljivi znakovi jeseni, žuri oslobođeni Prometej. Samo ga pogledajte: pod rebrima mu i dalje krvare jetra što su ih još ovaj čas kidali orlovi, sa zapešća ruku i zglobova nogu vise komadi kože izglodani lancima, a svaki doticaj krznenog kožuha je kao oparena rana, izazvana šiljkom koplja, koje ga je kao guštera pribilo uz strmu kavkasku stijenu. Ali sve su to sitnice: rane će uskoro zacijeliti, neizdržive patnje postat će uspomene, a vatra, koju je ukrao bogovima, ostat će ljudima i pružat će im toplinu, svjetlost i snagu. I zato nema razloga čuđenju što je Prometej, čim mu je Heraklo razbio okove, koliko ga noge nose pojurio dolje, u doline – k onima zbog kojih je navukao na sebe gnjev bogova i užasnu kaznu...

Titanove oči već vide u daljini treperavu točkicu i tračak dima: ne gori li to vatra? Premda premoren, budući da se za dugih stoljeća izdržavanja kazne odvikao kretati, Prometej posljednjom snagom ubrzava korak, a srce mu lupa kao kamen odvaljen od stijene... Eno!... Eno je, te slike – takve, kakvu je gledao u svojim vizijama patnji, kojom se i održavao na životu dok se nalazio na samome dnu očaja: oko jarko plamteće vatre sjede bradati muškarci i motaju se dugokose žene, ciče djeca i šapuću časni starci... o, ne trebaš ni biti oštroidan da vidiš kako to nipošto više nisu oni natmureni i plašljivi čovječuljci kojima je tek s velikom mukom uspio naturiti plamen ukraden iz Hefestove kovačnice... Prometej se čak nasmiješi, sjetivši se kako su se oni uporno i nepovjerljivo nastojali riješiti ponuđene baklje, kako su je pokušali baciti u vodu, ugasiti puhanjem, a na kraju su čak pribjegli naivnom lukavstvu: “Znaš što, titane? Bolje idi k drugom plemenu, iza onog bukova šumarka. To pleme samo i čeka da im netko pokloni gorući blještavi jezik, idi samo što brže dok se ne presele na drugo mjesto...” Govoreći tako, svom su ga snagom gurali u stranu; no, pa što, svaka nova nepoznata stvar, čak i kod bogova, izaziva nepovjerenje, pa što onda da očekuješ od mračnih, smrtnih i slabih stvorenja?... Na sreću, titan biva jači od svih njih zajedno, osim toga, vatrena baklja u njegovoj ruci bila je i oružje i tada, zgrabivši za vrat najdrskijeg, opržio mu stražnjicu, a druge je primorao da nalože vatru, ispeku meso, da ga pojedu; ali to još nije sve, odvukao ih je do rječice, poučio ispirati rudu, taliti je, zatim u kovačnici kovati željezo, a iz željeza izradivati oruđe i oružje (sada su čak izradili i bakreni nakit!)... Da, da, te ljude sada ne ćeš lako svladati, dovoljno je samo baciti pogled na vukove okupljene na rubu šume kako lakomo njuše miris pečenja, ali se ne usuđuju ni približiti opasnom vatrištu i prijetećim hrpama kopalja... Oganj je napravio ono čemu se Prometej nadao, zbog čega se i usprotivio bogovima: ljudi su postali snaga – možda čak i takva kakve bi se trebali plašiti i sami bogovi... Ne, ne, nisu to više ona rastresena stvorenja koja je on, Prometej, nasilu spašavao od propasti, tame i hladne ravnodušnosti Olimpa...

* Vezano uz izreku “Maur je svoje učinio, Maur više nije potreban” (Mauras savo darba atliko, mauras daugiau neberekalingas), koja znači da čovjek, koji je ispunio svoju zadaću, nije više potreban. (Prim. prev.)

Titan se pritaji iza eukaliptusova stabla nedaleko od vatrišta i krišom guta očima ljude, gleda što rade. Eno, zgrću žeravicu u jamu... ubacuju u nju zaklana vepra... u oblačićima se oslobađaju pare i mirisi – vukovi naglo počinju zavijati... dok se meso peče, muškarci, žene i djeca započinju ritualni ples (gle, uz vatru su izmislili i igre!)... izvlače vepra... komadaju ga... i Prometej jedva može povjerovati svojim ušima.

– Prometeju, budi poštovan za ovaj oganj koji si nam poklonio, za blagostanje koje si nam pružio... Primi, o plemeniti prijatelju ljudi, našu ljubav, zahvalnost i žrtvu... – Plemenski starješina ili vrač ubacuje u oganj čitav veliki but!

Titanov pogled zamagljuje se: on, ne prolivši ni jedne suze onda, dok su oštrokljuni orlovi pirovali na njegovim ranama, sada crveni kao malo dijete, a slane suze izjedaju još uvijek bolne rane, ali ništa, sve to nije ništa... prema radosti koju je upravo doživio... i, ah, kad bi znali ovi dobri i nezaboravni ljudi, ljudi njegova ognja, kada bi oni znali, da je baš ovdje, na nekoliko koraka...

– Hej! Tko je tamo?!

Titan zaustavlja dah i cijelim tijelom stisne se uz debelo stablo.

– Izlazi dobrovoljno, ili...

Kroz oguljenu eukaliptusovu koru proleti koplje oštra željeznog šiljka. Kriti se i dalje, glupo je i opasno. Titan žurno otire suze eukaliptusovim listom i proviruje iza stabla.

– Da ste zdravo, djeco moja!

– Zdravo... – začuđeni upiru pogled u nj.

– Dopuštate li da prisjednem pokraj... ognja?

Ne odgovaraju, ali se koliko-toliko razmiču. Nezadovoljnici ga gledaju ispod oka: pokvario im je uživanje u jelu!

– Tko si ti? – strogo upita vrač.

– Zar ja? – On se odjednom nagne prema vatri i ispod naguranih kostiju izvlači pečeni veprov but. Spokojno ostruže zagorjeli dio i... već će jesti?!

– Ljudi, što ovaj radi! – cikne odjednom nekoliko žena.

– Ostavi! – priskoči vrač, ščepa but i baca ga natrag u vatru. – Što, zar ne znaš da je to naša žrtva velikom Prometeju? Ne znaš da si obeščastio svetost? Da se za to kažnjava smrću, – da ćeš biti spaljen na ovoj istoj vatri? Ne znaš da je Prometej...

Oh, veličanstveni trenutku!

– Ja i jesam Prometej.

Nakon duge grobne tišine:

– Onaj, kojemu žrtvujete ovaj but.

Rastvara kožuh:

– Ovo su moje rane.

Obara glavu:

– Zbog vas.

Kako je sve jednostavno, plemenito, lijepo – kao u onim vizijama patnji koje je gledao obamirući uz stijenu. Ljudi su, kako se i nadao, bez osjećaja. Veliki i mali ne odvajaju od njega oči, u kojima poigravaju odbljesci ognja, ne mogu se nagedati veličanstveno zabačene glave, ugrušaka krvi na tijelu, turobna osmijeha, obraza nabreklih od suza, pocijepana kožuha... Jedna žena već trlja oči, druga će mu već staviti obloge od listova trputca na rane, treća prigrće žeravicu pokraj njega...

– Samo što su pali lanci, – priznaje Prometej, – i ja ravno k vama.

– K nama? – kao da dobro ne čuje vrač.

– Da. Smjesta.

Kao da blagoslivlja, pruža ozlijeđene ruke prema vatri:

– Gori... dobro.

Oganj treperi pred očima, uvučeni zglobovi kao da se rastapaju od topline, tijelo zahvaća ugodna obamrlost, glava mu klone: nakon patnji i duševnih udara, nakon dugog i zamorna puta, konačno dolazi očekivani odmor... I samo pogledajte: ima li čudesnije, značajnije slike od ove – pokraj ognja spava onaj koji ga je i donio ljudima, spava Prometej... Probudivši se, ugleda temeljito oglodane kosti vepra i muškarce koji čuču uokrug. S rastućom nestrpljivošću gledaju mu u lice, ne mogavši dočekati kada će se konačno razbuditi... A titan se već proteže... jaukne, izgleda da je povrijedio neku ranu... sjeda... osvrće se... ugledavši vatru koja je još uvijek tinjala, lice mu se ozari...

– Već si se probudio, Prometeju?

– Probudio sam se, djeco moja.

– Onda dobro da si se probudio, jer dok si ti spavao, mi smo se posavjetovali.

(Gle, uz vatru su naučili i savjete!)

– I što ste odlučili?

– Odlučili smo ti objaviti jako dobru vijest.

– Slušam, djeco moja. – Nježnim očinskim pogledom obuhvati njihove skupljene glave.

– Ne umijemo ti ni izreći, – zauzevši svečanu pozu počinje vrač, – ne umijemo ti nikakvim riječima izraziti kako se radujemo i ponosimo da si s mjesta kazne došao ravno k nama i ukazao vječnu slavu cijelom našem plemenu!...

Titan lagano kimne glavom – čemu ta svečanost, čemu te uzvišene riječi, djeco moja? – međutim, nakon dugih godina poniženja takvo ukazivanje počasti ispunjava mu srce dragošću.

– ... Prisežemo, da nikada ne ćemo zaboraviti tvoj plemeniti pothvat i još ćemo te usrdnije poštovati, još veću žrtvu ćemo ti prinositi...

Titanove oči kriomice pronalaze kost s pougljenjelim ostatcima mesa, koja je stršala iz vatre; prisjeti se da još ništa nije stavio u usta i teško proguta slinu.

– ... Odužujući ti se, željeli bismo te izabrati za vrhovnog vrača i plemenskog starješinu...

– Što vam je? – titan se od začuđenosti čak nasloni.

– Ne brani se! – strogo se usprotivi vrač. – Pa zašto si onda došao ovamo? – Kosim očima naskroz strijelja titana. – Ti si darovatelj ognja i tko bi, ako ne ti, trebao vladati plemenom koje ti toliko duguje? A ne bi li za pleme bila sreća da imaju vrača poluboga?...

“Ah, eto kakvu su mi vijest trebali reći!... Eto, o čemu su se dogovarali dok sam ja spavao!...” – Titan se zagrcne od ganuća. – “Djeco moja... zahvalna...”

– ... Takav vođa, vrač, savjetnik za naše pleme bio bi pravi spas, međutim...

– Međutim? – s nasladom se osmijehne titan.

– ... Međutim, iza onog bukova šumarka živi pleme koje je više nego mi zaslužilo tu čast. Možda si zaboravio da si oganj najprije donio njima, a ne nama? Zato ti se oni trebaju i odužiti!

– Onda... – ne shvaćajući još smisao riječi, titan preleti očima po okupljenim licima, koja su bojažljivo i poslušno bila okrenuta prema vraču i njegovim pomoćnicima, – onda...?

– Onda, veliki Prometeju, – preuzme riječ mlad, ali vrlo rječit vračev pomoćnik, – ne gubeći vrijeme kreni k onom plemenu, predstavi se tko si i bit ćeš primljen raširenih ruku, a svaka tvoja riječ za njih će biti zapovijed!

– Ali...

– Ali požuri se, jer će se smračiti, mogli bi te napasti vukovi...

Netko ga uslužno prihvati za lakat, netko ga lagano gurne, netko upre prstom u šumarak... Titan se odjednom trgne i konačno osvijesti: ah, drznici, kako se usuđuju! Odmah će, kao onajput, ščepati njihova vrača za vrat i tako ga prepržiti na žeravici da... Kao da mu je pročitao misli, vrač i njegovi pomagači dvosmisleno se i prijeteći sagnu prema oružju od kovana željeza: evo ti na, samo nas probaj taknuti!... Sada mi više nismo ona rasijana, izmorena stvorenja, sada smo – pogledaj samo! – snaga, o kojoj moraju voditi računa i sami bogovi!...

A budući da titan još uvijek stoji kao da je urastao u zemlju, mladi brbljavac grabi iz vatre tinjajući ugarak – ispostavlja se da je to pougljenjeli but! – i tako ga drsko gurne titanu pod nos da ovaj, nagonski odskočivši u stranu, sada već bez poticaja jurne prema bukovu šumarku...

Ne, ne, sada je bolje da ga ne gledate: zgrčen u kožuhu, bojeći se uzdignuti pogled, vuče se kao prebijen pas, on – buntovnik protiv bogova, neobuzdani Prometej, titan nad titanima... A što ako njegovu sramotu promatraju bogovi? Onda bolje da je i sam bio spaljen na ognju koji im je ukrao!... Tamo, pribijen i prikovan uz stijenu, on je i sam bio kao bog: prepun dostojanstva i pravednosti, a sada... sada... Tko je molio Herakla da mu razbije okove?... Prometej čak ne primjećuje da korača ravno u čopor gladnih vukova; oštrim njuhom osjetivši da dolazi polubog, ovi se razmaknu, oslobađajući mu put... Ugledavši takvo poštovanje u zelenim vučjim očima, titan se malo uspravi: ništa... pa nije samo jedno pepelište na zemlji... ići će k drugom plemenu... naći će pravu zahvalnost... A ovo će biti obilježeno znakom vječnog srama: on će se znati za to pobrinuti!... I opet ubrzava korak, a kada, prešavši šumarak, ugleda dim vatre, ponovno mu zakuca srce – makar i ne onako kao kad se odranja kamen u brdima, ali nada ga primorava da tuče brže... I opet se sakriva iza stabla, opet promatra sličnu sliku: oko vatre su okupljeni veliki i mali, a odbljesak ognja poigrava u njihovim očima, i isti onaj ritual, i molitva s njegovim imenom, – samo ovaj put titana ne obuzima plač...

Izašavši iza stabla, susreće one iste začudene poglede. Pozdravlja se kraće i suzdržanije:

– Da ste zdravo, muškarci i žene. Ja sam Prometej.

– Prometej?!

Pružna neosporne dokaze:

– Ovo su ugrizi orla, ovo je koža koju su oderali lanci, ovo je trag koplja...

– Da, da, vjerujemo... Kakva čast!... Pridi bliže k vatri, ogrij se... Nismo te zaboravili, eto, na kamenu je još krv od žrtve... Reci, titane, što misliš dalje raditi?

– Ni sam ne znam...

– Znaš, znaš, tã ti si polubog, darovatelj ognja, tebe svi trebaju slušati... Ali sad se odmori, ogrij se, a mi se idemo posavjetovati.

Posavjetovati? Opet? Loš predosjećaj probode titanu grudi, oštrije od vrška koplja... A savjetovanje, predvođeno vračem, traje tako kratko da titan ne uspijeva ni noge ogrijati.

– Ne znamo ni kakvim bismo ti riječima zahvalili, o veliki, svijetli Prometeju, što si našem plemenu ukazao vječnu čast posjetivši ga, – propjeva mladac slavujevim glasom. –

Ali budući da oganj nismo dobili od tebe nego od plemena koje živi s druge strane brda na sjeveru, onda ti smjesta požuri onamo, jer tomu plemenu pripada pravo prvenstva da ti zahvali i da te sluša. Oni će biti sretni i prihvatit će te raširenih ruku!

Prometej se više ne čudi, ne ljuti, iz očiju mu ne sijevaju munje: shvaća da je to uzaludna stvar, – što će se on više protiviti, to će doživjeti veću grubost, pa čak i nasilje. Ovaj put on je čak i pronicljiviji: vidi kako, kada su prozvučale riječi “oni će biti sretni”, preko vračevih usana prelijeće ironičan smiješak; jednako tako vidi da mnogi muškarci i žene slušaju izrečeno bez ikakva odobravanja na licu, međutim njihov izgled je tako bespomoćan da...

I titan, ne rekavši ništa, ne pozdravivši se, ne osvrćući se, kreće na sjever, prema brdima. Pokušava se smiriti time da se jednom mora naći barem jedno zahvalno i gostoljubivo pleme, tã ne mogu sva plemena biti jednaka kao kapi vode, pa i sami bogovi se tako razlikuju jedan od drugog!

Međutim, treće pleme je već bilo obaviješteno o njegovu dolasku: o tomu su ga obavijestili bakljama (gle, dobivši oganj stvorili su čitavu mrežu komunikacija!). Zato, ne uspjevši se ni približiti ognjištu (i ovdje i svugdje drugdje), začuje:

– Budi poštovan, Prometeju, i što brže kreni na istok! Tamo čuvaju tvoju baklju, tamo će biti sretni! Samo požuri!

Ili:

– Samo ravno – na zapad! Oni imaju pravo prvenstva! Sretnici, zavidimo im!

Ili:

– Na jugozapad, zar ne znaš i sam, polubože! Oni čekaju, oni su si najprije zaslužili!

I obvezno:

– Samo požuri, smjesta!

I titan je išao... Tako, da su rane zacijelile i ostali samo blijedi ožiljci, da su o patnjama na stijeni ostala samo sjećanja, da oganj koji je on darovao, gori i gorjet će ljudima, pružajući im toplinu, sitost, snagu... Od ležanja na vlazi i beskrajnih lutanja titanu se pojavio strašan iscrpljujući kašalj, leđa su se pograbila od umora, kosa zamrsila od koltuna, oči starački izbljedjele i počele suziti, na lice se utisnula pokornost progonjena psa; opskrbio se štapom da se obrani od hijena i naučio se na nj oslanjati... Događalo se da se nehotice vraćao na ona ista ognjišta i vračevi su mu se počeli rugati: evo ga, nositelja svjetlosti, – luta kao slijepi mačić!... Osramoćen, Prometej se opet polako vukao dalje – otupio, shvaćajući samo jedno: ne može se vratiti k bogovima, ne može i nikada ne će, to bi bilo ono zadnje, dno, poslije kojeg ničeg više nema... Išao je na sjever, na istok, na zapad, na jug – nije važno kamo, jer nekamo treba ići kad već kreneš...

Jednom se bio izgubio u brdima i dugo se vukao po riječnom koritu, dok se nije našao u kraju okruženom gusto obraslom travom i neprohodnim stijenama. Potpuno malaksao, Prometej se spustio na zemlju prislanjajući se leđima o stijenu – krutu kao što je bila i ona kavkaska stijena, uz koju je nekada bio prikovan. Odbačen od bogova i ljudi, žudio je samo za što bržim krajem... Možda će ga ovdje konačno i dočekati?... Sklopio je oči i, kao da ne postoji, okružila ga je potpuna planinska tišina, uzvišeni spokoj; samo ga odjednom presijeku ljudski glasovi: nedaleko je, čini se, bio logor... Prometej odmahne glavom: ne, ne će više ići... nikamo... dosta je...

Probudio se u nastambi ispletеноj od granja i lišća. Pokraj njega motale su se nepoznate žene; ugledavši da se osvijestio, priskočile su i dale mu piti slatki osvježavajući napitak, što je istog trena titanu vratio snagu i bistrinu uma. Ustavši, izišao je u polje,

a tamo su veselo zažagorili ljudi, počeli mu pružati izdubljene ljuske s orahovim mlijekom, sušenu ribu, voće...

– Zna li tko sam ja? – okrijepivši se, odluči zapitati Prometej.

Oni odmahnu glavama.

– Ja sam – Prometej.

Oni se nisu ni začudili, ni znatiželjno zgedali, niti su ga svečano pozdravili, niti su se – što je najvažnije! – požurili savjetovati. Njegovo ime ništa im nije značilo!

– A gdje je vaša vatra, – dosjeti se Prometej, – gdje je oganj?

– Kakva vatra, kakav oganj? O čemu ti govoriš?

Iznenada titanu sine: ovi ljudi još ne poznaju oganj! Oni nisu dobili njegov čudesan poklon, nisu slavili njegov pothvat, nisu mu prinosili žrtve i nisu mu se molili! Tu nije bilo ni vođe ni vrača koji bi osjetio opasnost za svoju vlast, tu nikomu nije smetao da zapovijeda u svoje ime – zato nikomu nije smetalo ni njegovo postojanje i nitko nije požurio da ga se riješi. A kada je s muškarcima pošao na rječicu loviti ribu i kada je nalovio više od drugih, oni su mu na dar donijeli novi kožuh i ispleli kućicu od granja: živi i nikamo drugamo ne idi!

Prometej još dugo nije vjerovao svojoj sreći; noćima se trzao, sanjao da u selo dolaze ljudi s bakljama i posudama punim žeravice, da bi ga, kada ga ugledaju, počeli goniti dalje, k drugomu plemenu koje je to više zaslužilo, koje ima pravo prvenstva... Probudivši se, predavao se mislima: a tko će ga znati? Zato je potajno opremio kovačnicu u stijeni brda i nakovao oružja: neka samo dođu oni – poučit će on svoje pleme kako da ih gone što dalje, zajedno s njihovim plamenim jezicima!...

Tako je i ostao živjeti među ljudima bez ognja i bio bi sretan da nema tog pritajenog straha kako će ugledati baklju koja se približava.

*S litavskoga prevela:
Mirjana Bračko*

KRATAK JUDITIN TRIJUMF

– Pitaš, tko je bila ta biblijska Judita?... A lijepo je to ime – Judita. Zvuči melodično, uzvišeno, a ujedno i nježno. Onda, kažeš, htjela bi znati tko je bila ta, čije si ime dobila? I stvarno to treba znati, a budući da nisi više mala djevojčica, onda ću ti ispričati, ništa ne krijući. I ono što ćeš čuti – ne uzimaj toliko k srcu, koliko u glavu: dobro će ti doći. A sad zamisli da si ti sama ona Judita... Tvoj grad već danima opkoljava neusporedivo jača asirska vojska. Nema vode i nema više drugog izlaza, osim položiti oružje. Ali građani znaju predaju li se, neće dočekati milost. Neprijatelj će sve opljačkati, poharati, spaliti, žene će silovati, djecu odvesti u ropstvo, muškarce poubijati... Dakle, što bi ti napravila? Plakala bi, kršila ruke, kopala sklonište?

A ona Judita molila je građane da pričekaju još tri dana, smislivši nešto... što misliš, zašto se mlada, lijepa, bogata udovica odlučuje na takav korak?... Da, vidim ti iz očiju da ispravno naslućuješ: ona voli. Ludo voli jednog vojnika, branitelja svoga grada, kojeg strašno želi spasiti od neizbježne pogibije... Da, samo žena koja voli može, kao da je to igra, odbaciti koplja neprijateljskih stražara i vragolasto se smiješeći, uvući u šator njihova vođe, plesati mu, vraćati, pretvarati se da mrzi svoj grad, proricati pobjedu Asiraca...

Osim toga, pitaš me još zbog čega je dobila ime svete. Ne, zacijelo, zbog one tri noći tijekom kojih se gostila s neprijateljskim vođom Holofernom, opčinjala ga osmjesima, milovala mu kosu i, zagrlivši ga oko vrata, – cap! – prerezala ga... Ne vjeruj biblijskim pričama da je Judita sve tri noći ostala netaknuta... Nijedan muškarac – tim više okrutan i poslušnošću razmažen vojskovođa – ne bi odgodio zadovoljstvo, dok mu je na stolu čaša vina, a uz bok – lijepa žena, a sutra-prekosutra – čeka ga pogibeljna bitka... I samo zato što je već postigao svoje i uvjerio se u strastvenu žensku iskrenost, samo je zato sebi dopustio da bezbrižno zaspi u njezinu zagrljaju, – i zbog toga je izgubio glavu...

Judita je Holofernovu glavu odrezala njegovim vlastitim mačem, ubacila je u košaru, prekrila mrežom protiv komaraca, obložila prerezanim plodovima nara da crvene kaplje krvi ne izazovu sumnju i, zaogrnuvši se tamnim rupcem, iskrala se pod zaštitom noći u opkoljeni grad. Još jednom ti ponavljam: samo žena koja voli, koja ludo voli, može se noću pretvoriti u sivu mačku i nevidljiva šmugnuti pred očima budnih stražara... Zato ne vjeruj ni onim riječima iz Biblije da je Judita do samog napada Asiraca živjela časnim udovičkim životom i da je mučila svoje tijelo... Kakve besmislice!

Sad slušaj dalje... Kao što se i trebalo nadati, u asirskom vojnom logoru nastalo je strašno rasulo: primijetivši mrtvog vođu i još bez glave, njegovi svećenici to su protumačili kao kaznu odozgo i uplašivši se da im pobješnjeli bogovi ne pošalju još užasniju kaznu, požurili su skupiti svoje blago i nestati što dalje od nesretnog grada Betulije...

No, a što se zbivalo u samome gradu, kojemu je spas došao kao da je s neba pao, možemo si tek zamisliti. Iznenada su svi poludjeli, vikali, grlili se, plakali – a imali su i zašto!

A udovica Judita, pitaš? Čim se pokaže na ulici, tisuće Betuljana pada joj pod noge, stopala joj zalijevaju suzama zahvalnosti, obuzeti ekstazom, šapuću joj molitve: Judita, naša jedina spasiteljica Judita, junakinja Judita, neka je sveto tvoje ime, Judita, Judita,

Judita...! Holofernova glava ostaje na trgu pred palačom gubernatora, uzdignuta na kolac kao zastava, a Juditu, prigodom pobjedničkog pohoda kroz grad, na nosilima nose sinovi četiriju najuglednijih obitelji. Ispod plavog svoda baldahina njezino je lice blijedo kao plahta – zbog pretrpljena straha, zbog tri neprospavane noći, zbog poigravanja sa smrću. Velike crne grozničave oči polako prelaze po gomili tražeći onog zbog kojeg se ona upustila u ovu suludu pustolovinu. Do lakata gole ruke – ruke, koje su odrezale i donijele glavu nepobjediva neprijatelja, – počivaju na mekom rukohvatu, grudi se čas uvlače, čas polako, polako nadimaju, uvojke crne kose nježno raznosi vjetar – kako je ponosna i ženstveno privlačna u ovom trenutku trijumfa! Nema muškarca ni mladića koji bi bio u stanju odvojiti pogled od te čarobne slike; gurajući se, iskrivljujući vratove, klečeći iza kamenja, oni je slijede za petama, spremni na sve – pa i da polože svoje vlastite glave. I da je Judita samo bila dala neki znak – recimo, da želi imati živog noja, – oni bi jedan preko drugog pohrlili u pustinju loviti neulovljivu pticu i od umora bi pali mrtvi... A kad padne mrak i Judita se zatvara u kuću, oni se dugo skupljaju u gomilu uz njezinu visoku ogradu, a vrativši se svojim kućama, hodaju kao u bunilu, stvari im ispadaju iz ruku, a pred očima i dalje stoji Judita, jedinstvena Judita, junakinja Judita, čudesno je tvoje ime, Judita, Judita, Judita...

Možda već i sama naslućuješ da se takve stvarčice nisu mogle jako svidjeti betulijskim ženama. Prvi dan – neka, prvi dan su i one same slavile i blagoslivljale spasiteljicu, podizale uvis malu djecu, neka je vide svojim očicama; međutim, drugi, treći, četvrti... pa koliko se može? Sve u svoje vrijeme!...

A sve je počelo prilično nevino, bez ikakve zavjere, kao na čast i dobrobit Juditi. Toga jutro – osim toga, to je bilo peto jutro nakon uzbudljiva Juditinog povratka – ona se spremila u posjet nećakinjama. Nije uspjela ni nogom kročiti iz kuće, a već je bila okružena skupinom poštovatelja, koja se neprestano povećavala. Jedan od njih, nešto živahniji od drugih, ili, kako bismo mi rekli, komunikativniji, približivši se zapita udovicu:

– Reci, Judita, jesi li Holofernu izvukla mač iz korica ili je on bio ostavljen po strani?

Svi su znatiželjno osluhnuli i Judita je baš počela ljubazno objašnjavati, kad joj je iza leđa dotrčala susjeda čiji je “mužić” podizao prašinu u povorci koja je pratila Juditu.

– A tvoj, – podbočivši se dovikne ona znatiželjniku, – a gdje je bio tvoj mač? Gdje si ti sam bio? Što je tebe priječilo da se noću ne prikrađeš asirskom logoru, pa makar i preobučen u ženu? Judita bi ti bila darovala najljepšu suknju i utrljala najmirisniji parfem, samo da si ti sam Asircu prerezao grkljan! A njega još nije stid raspitivati se o maču!... – dometne okrenuvši se prema drugim ženama.

Znatiželjnik čak čučne, kao da je udaren punom mješinom vina.

– Uz takve slabiće, – bocnu druga žena, – sirota udovica morala se prihvatiti muškog zanata!

– Iš, kokošji pijetlu! – podsmješljivo podvikne na njegov treća.

Mladićevo lice plane kao vjetrom raznesena žeravica; kao progonjeni zec, iskoči iz skupine poštovatelja i nestane u labirintu uličica.

Drugi Juditini pratioci, uplašivši se da ne dožive isto, uspore korak i počnu slijediti svoju boginju na manje opasnoj udaljenosti. Ali, kao što i sama znaš, nema i ne će biti te snage koja bi ženi zatvorila usta onda kada su ona već otvorena.

– Sva je njihova snaga u tome da se smucaju oko hrabre žene! – zabadaju žalce u muškarce.

– Da imaju barem jednu vlas koju su iščupali s glave Asirca – a da ne govorim o samoj glavi!

– Zato su gotovo i otjerali grad u propast!

– Ne treba, – odluči se zauzeti za muškarce Judita, – oni su branili grad posljednjim snagama, a umijeće lukavstva...

– Branili?! – žene joj ne dopuste da završi. – Tako su branili da bi se, kad ne bi bilo tvoje odvažnosti, ovdje sada dimila samo zgarišta i razlijevale lokve krvi. Lijepo su branili, kad se slaba udovica morala latiti mača!

– Kad bih ja bila muškarac, ne bih se usudila ni nos pomoliti, čamila bih između četiri zida i gorjela od stida! A oni se, kao pijetlovi s mamuzama, prenemažu ispred one koja se trebala prihvatiti njihova posla... Goni ih od sebe, Judita, kao bijesne pse!...

– Navukli su vječnu sramotu na čitav naš grad!

– Drugi gradovi će na nas upirati prstom!

– A kako li će se samo rugati...

Tu jedna domaćica, kao nehotice, izlije vjedro napoja na skupinu muškaraca.

– Znae što? – predloži odjednom jedna bukačica. – Da krenemo i odrežemo jednomu glavu zbog kukavičluka?!

– Judita, Judita neka odreže!... Judito, evo ti kuhinjski nož...

Povici, smijeh, pogrde, prijetnje – sve se izmiješalo u jedno klupko, ili prije u loptastu munju i postojao je samo jedan spas: ne stati joj na put...

Drugog se dana ni jedan gradski muškarac nije usudio ni izdaleka približiti junakinji. Kad bi je slučajno i seo na ulici, brzo bi skretao u stranu da ne dočeka vjedro napoja. I tako se sve neočekivano preokrenulo da sama Judita nije mogla doći k sebi: nije moguće da su se žene njome počele tako ponositi, da su izgubile pronicljivost i svaku mjeru?... Tek što bi ona prošla kroz neko dvorište, odande bi odmah doprla pouka muškarcima:

– Trči, što ne trčiš u stopu, eno ide tvoja boginja... Puzi četveronoške, liži joj sandale... tã duguješ joj život... što, ne usuđuješ se?... eh, mlakonja, nije u stanju ni zahvaliti ženi za pouku iz hrabrosti...

– Dijete, – uzvickne susjeda podižući uvis čedo, – pogledaj i upamti: ovuda prolazi jedini muškarac u našem gradu!

Ne, Judita više nije mogla a da ne vidi kako su iskricice oduševljenja u očima muškaraca ugasle i ne samo ugasle: uskoro će zablistati gnjevom, pa čak i zlobom... Međutim, udova nije sve to previše uzimala k srcu: ona je čekala povratak dragoga koji je s drugim vojnicima bio poslan goniti Asirce tijekom povlačenja i oduzeti im napljačkano blago.

Vratit će se Simonas, – i sve će biti u redu, ne će više biti sama sa svojom slavom, prestat će brbljanja, osjećat će se sigurna kao iza zidina... Svaka škripa vrata, zvuk koraka, svake ju je noći primoravao iskakati iz postelje, nije li već? A sada, kada je gomila poštovatelja otpirila kao odnesena vjetrom, kada ju je zadesila neočekivana samoća, pa čak i strah od ljudi (poglavito od žena), – sada ju je žalost razdirala na sve strane... I eto, ona slučajno dočuje da su se vojnici vratili još prije dva dana. Judita ne može povjerovati: dva dana, čitava dva dana kako se Simonas vratio, – a nije se pojavio!... Ne obraćajući pozornost na to što će ljudi reći, požurila je prema njegovoj kući – brže, brže – i pohrlila unutra:

– Simonase!

On je pakirao stvari. Na dvorištu su stajali magarčići spremni za dugo putovanje. Eh, još malo i bili bi se uspjeli mirno povući!

– Simonase, što se dogodilo?

Što on može odgovoriti?

– Simonase, to sam ja, Judita, zar me ne poznaješ?

Možda su ti ozlijeđene oči?

Nema nikakva odgovora.

Ona ga zagrla oko vrata, privlači mu glavu, želi susresti njegov pogled, pročitati u njemu odgovor.

– Simonase, što se dogodilo, objasni mi!

Ruke voljenog bez ljutnje je, ali odlučno, odgurnu, zatim netko u dvorištu zavikne, zatopću kopita magarčića koji se udaljuju...

Judita će tek kasnije saznati da je njemu pripao najveći dio. Da on, iznuren, prašnjav, ali prepun pobjedničke radosti i čežnje za voljenom, nije uspio ni nogom stupiti u grad, kad su ga dočekali povici:

– Evo konačno i njega!... Miljenika junakinje...

Umjesto da se sam ušuljao u asirski logor, poslao je svoju voljenu... Umjesto da je sam podigao mač...

Hrabar je samo goniti neprijatelja kojeg je prestrašila žena... I gledajte, samo ide, ne crveni se, ne propada u zemlju od stida!... Kakvu sramotu, kakav podsmijeh je navukao na nas!... Što ćemo pričati svojoj djeci kad porastu?... Da njihovi očevi nisu dostojni bable suknje?... I sve zbog toga mlakonje!...

– I, što misliš, tko je odapinjao te strijele? Žene!? Ej, Maur, ovaj puta je zli Maur učinio svoje, i ono što su započele žene, još revnije su nastavili muškarci.

Simonas je kao pijanac oteturao kući i tamo se zatvorio. Ubiti se ili odseliti iz grada? Tako je i otišao, ostavivši Juditu na koljenima, razdiranu plačem u vlastitome domu...

Judita je ostala sama sa svojom slavom junakinje. Ona kao da je oglušila i oslijepjela. Klizila je kroz grad kao sablast: pocrnjela, oborenih očiju, nijema... Nitko joj se nije približavao, čak ni psi...

– To je naša svetica, – izdaleka su je očima slijedile žene. Sada su njihovi glasovi bili mirni kao voda u zaljevu. – Sveta junakinja Judita.

Sada su one čak i same poticale muškarce:

– No, pa što stojite kao panjevi, pridite joj... Recite joj lijepu riječ, pratite je malo, neka osjeti našu zahvalnost... Vidite kako je sama samcata, propala, čak je izgubila i dar govora... junakinja naša, neka je prati vječna slava...

U njihovim glasovima samilost se ispreplitala sa zadovoljstvom: ipak su uspjele tu, od muškaraca obožavanu, uzdići na takav pijedestal, kakav nijedna ljudska strast ne će dostići.

Ali tako je izgledalo samo sa strane. Strašna usamljenost pretjerano je, čak silovito djelovala na Juditinu maštu. Sve češće i nametljivije izranjale su iz sjećanja scene kad se gostila u Holofernovu šatoru; opet je vidjela asirskog vođu: kako otire kapi vina s brkova, kako joj nudi najsočniji nar, kako je preklinje da mu pjeva, kako svoje prijatelje i sluge moli neka napuste šator da bi ostali samo njih dvoje... Bože, on je bio posljednji muškarac koji ju je držao u vrućem zagrljaju, posljednji koji joj je poklonio svoju snagu i ljubav, a ona mu je zauzvrat odrezala glavu njegovim vlastitim mačem, koji je tako lakovjerno i

Vytautė Žilinskaitė

bezbrizno odbacio pokraj postelje... Odrezala mu je glavu poradi svoga voljenoga, a ovaj ju je ostavio prepavši se babljih jezika – nju, koja se zbog njega nije bojala ni vlastite smrti!... Odrezala je glavu zbog ženâ, djevojaka, mladića i muškaraca iz svoga grada, da bi ostali zajedno oni koji se vole, – a oni su je zauzvrat gurnuli u crnu samoću, takvu da ona zaboravlja čak i miris muškog znoja, da zaboravlja da je i ona sama žena! Čemu je onda bila potrebna žrtva? Asirski se vođa nije preplašio pustiti je u svoj šator, on nije naredio stražarima da mu za vrijeme slavlja, štiteći ga, stoje iza leđa, on je bio tako hrabar i častan da ih nije postavio na stražu pokraj njihova ljubavnog ležaja, zaspao je nenaoružan... o, on ne bi dopustio babama da imaju zadnju riječ, ne bi odmaglio u drugi grad drmusajući se na mazgi, nikada!... Pljunuo bi u lice vjetrogonjama i zavidnicima... Gdje je sad njegova hrabra, ponosna muška glava koju je ona, gušeći se u ispraznoj radosti, nosila u košari kroz grad?...

Nitko nije razumio zašto se Judita bez prestanka vrzma po gradskom trgu, tražeći pogledom razbacane brežuljke po njegovim rubovima... Napokon je našla – lubanju, koju su temeljito oglodali psi i štakori. I, hoćeš li povjerovati, djevojčice – odnijela ju je u istoj onoj košari, odozgo prekrivenoj voćem...

Eto zašto Juditu najčešće prikazuju kako sjedi, držeći na koljenima glavu ili lubanju i gleda u daljinu čudnovatim, duboko zamišljenim pogledom... I samo nekoji, samo nekoji znadu, što se krije u njezinu srcu...

*S litavskoga prevela:
Mirjana Bračko*